

LLIGA DELS DRETS
DELS POBLES

INDÍGENES

QUAN LA TERRA CAMINA

ARTICLES DE LA CAMPANYA
“INDÍGENES, QUAN LA TERRA CAMINA”

www.indigenes.cat

Edició: Lliga dels Drets del Pobles
Any: Octubre de 2011
Disseny: www.cactus-disseny.com

Agraïm la col·laboració dels fotògrafs:
Josep Ramon Giménez, CONAIE, Yohana Guerrero i Luis Fernández

La Lliga dels Drets dels Pobles, nascuda el 1977, és una associació que té com a objectius el reconeixement dels drets dels pobles, el foment de la cultura de pau, la sensibilització i la recerca, i que amb la força del voluntariat treballa en xarxa amb altres entitats.

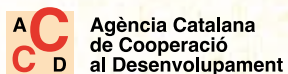
Ca l'Estruch. c/ Sant Isidre, 140
08208 Sabadell
Tel. 937 23 71 02
Fax 931 68 58 71
www.dretsdelpobles.org
info@dretsdelpobles.org

Aquest llibret forma part de la campanya "Indígenes, quan la terra camina" i ha estat elaborat per Josep Ramon Giménez, David Espinola, Clara Romaguera, Alfons Pérez i Estel Peix.

Revisió lingüística: Margarita Garriga

Més informació de la campanya al web:
www.indigenes.cat

Aquesta publicació s'ha elaborat i editat amb el suport de:

01. INTRODUCCIÓ

El llibret que presentem tot seguit és un petit recull d'articles que forma part de la campanya "Indígenes, quan la terra camina", que la Lliga dels Drets dels Pobles va posar en marxa l'any 2008. L'objectiu d'aquesta publicació és donar a conèixer les principals problemàtiques que, en el moment actual, afronten els pobles indígenes, especialment de la regió amazònica, així com visibilitzar els processos de resistència que lideren els moviments indígenes en defensa del seu territori i per a l'exigibilitat dels seus drets individuals i col·lectius.

Els diferents textos han volgut partir de casos concrets per tal de contextualitzar els grans reptes dels pobles indígenes avui: des dels impactes de l'activitat petrolera a l'Equador i de la minera transnacional a Colòmbia, a les repercussions de la construcció de grans obres d'infraestructura a l'Amazònia boliviana i brasilera. Es tracta de conflictes vinculats a greus vulneracions dels drets dels pobles

indígenes i a l'incompliment dels instruments jurídics de caràcter internacional que els protegeixen, que tenen com a contrapartida grans exemples de resistència indígena i de mobilització col·lectiva. A més, pel vincle històric que la Lliga dels Drets dels Pobles manté amb l'Amazònia peruana, s'ha volgut dedicar una especial atenció a la reflexió entorn del nou de govern i les esperances de canvi al país.

La dimensió de la campanya en la qual s'emmarca aquesta publicació no és només divulgativa i informativa, també té la intenció de moure'ns a l'acció perquè tots nosaltres des de Catalunya sapiguem que també podem donar suport a l'Amazònia practicant un consum responsable i sostenible de recursos energètics i exercitant pressió als governs respectius i als organismes internacionals per fer efectiva la conservació de la selva i el respecte dels drets dels pobles que hi viuen.

02. PERÚ

Perú, nou govern... noves sensibilitats?

Josep Ramon Giménez

Perú té un president nou, un govern nou, des del mes de juny. Un president i un govern que semblen trencar amb els darrers governs del país (aquí hom té la temptació de col·locar l'adjectiu andí, d'ús comú en els mass media), la qual cosa ja discrimina, condiona i, per tant, encunya la identificació que tothom fa del Perú, tot marginant dos terços del territori, la selva).

A priori, l'estela que ha deixat la campanya electoral i els antecedents del nou president, Ollanta Humala, l'allunyen del continuisme respecte a l'APRA d'Alan García –enfonsat en la contesa electoral- i d'altres governs anteriors. Perquè els tres darrers presidents, Alan García, Alejandro Toledo i Alberto Fujimori han estat practicant, si fa no fa, la mateixa política de desenvolupament economicista i deixant de banda la lluita contra les desigualtats. El shogun o el chino Fujimori, combatent el terror de Sendero amb el terror d'Estat i enriquint-se il·licitament –ara compleix una pena de 25 anys de presó-, el cholo Toledo, signant tractats de lliure comerç i obrint les portes a les inversions estrangeres i el capitalino García, aplicant una política neoliberal i llançant el país a les mans de la inversió estrangera. Si la triomfadora de les eleccions hagués estat la filla de Fujimori, Keiko, els neoliberals haurien seguit portant les regnes de l'economia amb l'objectiu bàsic de fer créixer el PIB per damunt del que ha crescut els darrers cinc anys, una mitjana del 7%, per bé que aquest creixement les classes més desfavorides l'han notat poc o gens.

El fet és que el Perú rural, els Andes i l'Amazònia, on hi ha els índexs més alts de pobresa, ha apostat per Ollanta Humala. La pregunta és si el nou president respondrà a les esperances que el xierrameca populista enlluernadora, dels abusos de poder, del menyspreu de les elits políticoeconòmiques o de la política Limo-centrista. Encara és massa aviat per contestar aquestes preguntes. Però és clar que les grans companyies nacionals i les transnacionals, tant ben instal·lades al país, no voldran renunciar als privilegis aconseguits amb els governs anteriors. Després de llançar en va tot l'aparell propagandístic a favor de Keiko, amb l'orquestració de les classes mitjanes emergents, hauran d'acceptar el nacionalisme rebaixat d'Ollanta Humala. Tot i que no donaran treva al nou president per recordar-li que el seu viatge al centre polític des de les posicions radical-chavistes al possibilisme brasiler no pot haver estat una simple retòrica electoral. I que, per tant, elles, les grans inversores, seguiran essent imprescindibles pel ressorgiment peruà. Tot un repte.

És per això que, previsiblement, Humala haurà de practicar un funambulisme polític molt complicat si vol complir amb les seves promeses de treballar pel benestar de les classes més oblidades. I, a banda de la marginació dels suburbis urbans, els més oblidats són els indígenes i els camperols de les zones rurals. Precisament, els habitants de les zones on són els recursos més cobejats per les grans empreses. A la serra i, sobretot, a la selva, Humala té un dels grans reptes de govern. Els seus antecessors van permetre la destrossa del fràgil ecosistema amazònic i de les comunitats indígenes: desforestació, contaminació, morts,... i el que és pitjor, el menyspreu pels pobladors de l'ecosistema amb major biodiversitat del Planeta.

En el trist període d'Alan García, la selva va esclatar al 2008 i ja no ha baixat la guàrdia. Les mobilitzacions s'han anat succeint fins avui. I la manca d'escrúpols del govern aprista va donar lloc als morts de Bagua de 5 de juny de

2009, en el transcurs d'uns fets de trist record pendants encara d'una investigació rigorosa. La política criminal de García no només ha potenciat les explotacions d'hidrocarburs i monocultius a l'Amazònia, sinó que ha deixat el camí planer per a projectes faraònics, com ara el Proyecto Corina (trasvasament del riu Marañón, i embassament i derivació del riu Huallaga) o la carretera Interoceànica Sur, que obre a l'èspoli la conca del Madre de Dios amb destins Brasil - Oceà Pacífic. Ferides a un ecosistema i a uns pobladors que no compten gens per a les elits polítiques peruanes.

Els indígenes amazònics, no només són ignorats i menystinguts pels polítics, per gran part de la ciutadania concentrada a la costa i per determinats nuclis de la serra, sinó que mai no han tingut cap representant al Congrés. Aquesta realitat i la conscienciació aconseguida per les mobilitzacions, van esperar Alberto Pizango, el president d'AIDSESEP (Asociación Interétnica para el Desarrollo de la Selva Peruana) a formalitzar una candidatura amb altres destacats líders indígenes (APHU, Alianza Para la Alternativa de la Humanidad), però van decidir retirar-se de la convocatòria perquè, segons van dir, encara no estaven prou madurs i optaven per preparar-se millor per a

les properes eleccions. Tanmateix, per primera vegada en dos-cents anys d'independència, un indígena amazònic ha estat elegit per al Congrés de Perú. Es tracta d'Eduardo Nyap, líder awajún i pastor protestant, que es va presentar en les llistes d'Humala. Més val un congressista que no pas cap, però encara és una representació minsca. Caldrà veure si la sensibilitat del nou president s'ajusta als seus discursos d'afavorir els pobres i d'acostar-se a les poblacions indígenes. De moment, s'ha fet algun pas en aquesta direcció: el nou Congrés ja ha aprovat la Ley de Consulta Previa, que era la gran exigència de la comunitat indígena per a tenir veu i vot en assumptes com el desenvolupament, el respecte als seus drets i per a una vida digna. És més, el president Humala ja ha promulgat aquesta llei a començaments del mes de setembre i ha escollit simbòlicament Bagua per a publicar-la. Ara l'Estat està obligat a preguntar a les comunitats natives abans d'aprovar projectes relatius al seu territori, però es reserva l'última paraula en cas de desacord. I ja hi tornem a ser. Per aquesta raó, les organitzacions indígenes demanen que la Llei sigui vinculant, a fi d'evitar que, a l'hora d'aplicar la llei en els moments crítics, aquesta sigui paper mullat, com ha passat tantes vegades amb els drets reconeguts als pobles indígenes.

El nou Congrés ja ha aprovat la Ley de Consulta Previa, que era la gran exigència de la comunitat indígena per a tenir veu i vot en assumptes com el desenvolupament, el respecte als seus drets i per a una vida digna.

Foto: CONAIE

03. EQUADOR

Sarayaku: els pobles indígenes davant la justícia internacional

David Espínola

En els darrers anys hem pogut observar un important increment de resolucions de la Comissió Interamericana de Drets Humans (CIDH) a favor de les demandes presentades per organitzacions indígenes en defensa dels seus drets col·lectius i del seu territori. Aquest és un indicador que les organitzacions indígenes, cada vegada més, troben en la justícia internacional una via per defensar els seus drets i per donar a conèixer la seves problemàtiques; tanmateix no podem obviar la trista realitat quan es tracta de l'aplicació d'aquestes resolucions per part dels Estats que les han d'executar.

El 19 de juny de 2011, el govern de l'Equador va convocar una licitació pel denominat Campo Armadillo, situat a la província d'Orellana, en la regió amazònica. Aquesta zona té un alt valor estratègic ja que està situada molt a prop del Parque Nacional Yasuní, on es troba el camp Ishpingo-Tambococha-Tiputini, també conegut com a ITT, i que constitueix la major reserva petrolífera de tot el país. Empreses com l'espanyola Repsol YPF ja han mostrat el seu interès per explotar aquest gran bloc.

Si es duagués a terme, l'explotació del Campo Armadillo es convertiria en realitat per la seva proximitat amb el Parque Nacional Yasuní

en una infraestructura bàsica per a la futura explotació del bloc ITT, amb la creació de noves comunicacions com oleoductes i carreteres. No hem d'oblidar que el 10 de maig de 2006, la Comissió Interamericana de Drets Humans (CIDH) va atorgar mesures cautelars a favor dels pobles indígenes Tagaeri i Taronenani, en situació d'aïllament voluntari, que viuen a la selva amazònica equatoriana, a la zona fronterera amb el Perú, un dels territoris afectats per aquesta nova licitació. Aquestes mesures es van dictar a partir de l'assassinat d'alguns membres del grup Taronenani el 26 d'abril de 2006, al sector de Conocano (riu Chiripuno), en el context de represàlies lligades a la tala il·legal de fusta al Parque Yasuní i a la invasió del territori indígena.

Davant d'aquesta situació, i per tal de prevenir la desaparició dels Tagaeri i Taronenani, la Confederación de Nacionalidades Indígenas del Ecuador (CONAIE) va presentar, el 29 de març de 2011, una demanda contra el president Rafael Correa per "genocidi".

El precedent de la lluita del poble quítxua de Sarayaku, a Pastaza, a l'Amazònia sud del país, contra la petrolífera argentina Compañía General de Combustibles (CGC) i que va acabar a mitjan 2007 amb les mesures cautelars dictades per la CIDH, que obligaven l'Estat Equatorià a cancel·lar la concessió, no sembla, a hores d'ara, tenir prou força per fer replantejar la situació al president Correa. A més, els interessos econòmics de les principals empreses extractives que operen a l'Amazònia dificulten que els governs de la zona pugin aplicar les mesures adoptades per la CIDH.

Els interessos econòmics de les principals empreses extractives que operen a l'Amazònia dificulten que els governs de la zona pugin aplicar les mesures adoptades per la CIDH

La importància cabdal d'aquests blocs de la ITT ha quedat demostrada en fets com que el propi govern va iniciar un projecte de compensació a nivell internacional, per tal de no explotar aquesta àrea a canvi d'una compensació econòmica de fins al 50% del total de guanys calculats sobre l'explotació del petroli extret. La iniciativa està en aquests moments molt lluny de ser una realitat i el govern de l'Ecuador ja ha redefinit, en els darrers dos anys, els blocs petrolífers, incloent-hi, de nou, territoris del poble de Sarayaku.

MESURES CAUTELARS DE LA COMISSIÓ INTERAMERICANA DE DRETS HUMANS PER AL POBLE SARAYAKU

Assegurar que el poble Sarayaku pugui realitzar les seves activitats i fer ús dels recursos naturals del seu territori.

Retirar el material explosiu
del territori d'assentament del poble Sarayaku.

Garantir la protecció i la seguretat
dels membres del poble indígena Sarayaku.

Assegurar la lliure circulació dels seus membres,
especialment al riu Bobonaza.

Donar manteniment a la pista aèria
ubicada al territori de l'assentament del poble Sarayaku.

Investigar els actes d'amenaça i intimidació
contra alguns dels membres dels poble Sarayaku.

Mantenir informat en tot moment el poble Sarayaku
de la implementació de les mesures cautelars.

Informar les comunitats indígenes veïnes
sobre el sentit d'aquestes mesures provisionals.

Més informació:

www.sarayaku.org

www.servindi.org

www.amazoniaparlavida.org/es/

<http://www.cidh.oas.org/annualrep/2006sp/cap3.1.2006.sp.htm>

04. BOLÍVIA TIPNIS: la internacionalització de la lluita indígena a Bolívia

David Espínola

El 25 d'octubre de 2011, el president de Bolívia, Evo Morales, ha promulgat la llei que garanteix que la carretera Villa Tunari – San Ignacio de Moxos no passarà per territori indígena i pel Parc Nacional Isiboro Sécure (TIPNIS).

Amb la promulgació d'aquesta llei es posa punt i seguit a una crisi nacional que ha provocat que les mateixes bases que van dur al poder el primer president indígena de la història del país, l'hagin posat en qüestió.

Quin ha estat l'origen d'aquest conflicte entre els líders indígenes i el president Evo Morales?

El TIPNIS és una àrea protegida, de gran valor ecològic, on viuen els pobles chimán, mojeño i yurakaré. L'adjudicació per a la construcció d'una infraestructura vial de més de 300 km de longitud, que havia d'enllaçar els departaments de Beni i Cochacamba, va provocar el rebuig de les comunitats indígenes que viuen en aquest territori.

Com és habitual quan es tracta de la construcció d'infraestructures que travessen territoris indígenes, l'entramat d'interessos privats acaba per donar llum a les actuacions dels governs, i el cas de Bolívia no ha estat una excepció. El disseny i

l'execució d'aquesta obra es va adjudicar a partir d'un concurs, si més no dubtós, al qual només va presentar oferta l'empresa OAS Ltda., una de les principals constructores del Brasil, per un pressupost de 415 milions de dòlars. Prop del 80 % d'aquest pressupost tan alt està finançat pel Banc de Desenvolupament del Brasil (BNDES), que ha estat un dels principals finançadors de les infraestructures construïdes en els darrers anys, tant a Bolívia com a la resta del continent sud-americà.

Però desgraciadament, hi ha altres interessats en aquest projecte, atès que la carretera permetria també els colons productors de coca accedir a noves terres de cultiu fins ara inaccessibles, i abaixar els costos de transport en els punts habituals. D'altra banda, hi ha indicis que sota el subsòl del TIPNIS hi ha una gran reserva d'hidrocarburs, com ho demostra l'adjudicació d'aquest bloc a l'empresa YPFB l'any 2010; la construcció de la carretera facilitaria el projecte d'extracció de petroli.

Si bé és cert, com afirma el mateix Evo Morales, que diverses comunitats han donat el seu vistiplau a la construcció de la carretera en un procés de consulta pública, també ho és que les comunitats que viuen al TIPNIS no van

La mobilització indígena ha culminat amb la promulgació de la llei que garanteix la integritat del territori del TIPNIS

participar en aquestes consultes i que només es va tenir en compte l'opinió de les comunitats situades als dos extrems de la carretera. Aquesta situació és conseqüència directa d'un procediment d'adjudicació tendencios que, a fi d'evitar el conflicte, va dividir el projecte en tres trams, per tal de facilitar l'aprovació de les llicències ambientals. D'aquesta manera, no es van tenir en compte els estudis de viabilitat i impacte ambiental de la totalitat de la infraestructura, sinó només dels trams individuals. La zona sensible del TIPNIS va quedar aïllada i no es va consultar a les comunitats indígenes que hi viuen, que sempre han estat en desacord amb el projecte de forma clara i contundent. Segons un estudi de la Fundació Natura, si es construeix la carretera, la desforestació al TIPNIS podria arribar al 64,5 % en 18 anys a causa de l'avançament dels cultius de coca, la qual cosa, a més, agreujaria els conflictes que ja hi ha entre els pobles originaris i els colons cultivadors de fulla de coca, per l'ús de la terra.

Al juny del 2011 es va donar llum verda a l'execució de l'obra, malgrat el debat encara latent sobre els impactes negatius de la Iniciativa para la Integración de la Infraestructura Regional Suramericana (IIRSA) sobre els pobles indígenes, aprovada l'any 2000 per dotze governs

de la regió inclòs el de Bolívia, la qual segons Enrique Laats, consultor del Centro de Estudios Aplicados a los Derechos Económicos, Sociales y Culturales (CEADESC), "ha causat impactes econòmics, socials, culturals i ambientals, degut a una falta de participació de la població afectada, per no respectar les lleis nacionals i convenis internacionals", així com "la mala formulació i implementació del pla ha permès que la carretera travessi ecosistemes extremadament fràgils". Tanmateix la qüestió no va deixar de ser polèmica, ja que tant el viceministre com el director general de medi ambient es van negar a signar la llicència ambiental del projecte i van dimitir dels seus càrrecs. Com a conseqüència d'aquesta decisió, el 15 d'agost de 2011 els pobles indígenes del TIPNIS van iniciar a Trinidad (departament de Beni) una marxa pacífica cap a La Paz, on van arribar al cap de més de dos mesos, per tal de negociar directament amb el govern una solució definitiva al conflicte. Tot i el caràcter pacífic de la marxa, el 25 de setembre la policia va reprimir-la violentament a les rodalies de San Lorenzo. Com a conseqüència d'aquesta acció policial, diverses persones van resultar ferides greument, entre les quals dones i nens, i va haver-hi desenes de detencions. El govern va ordenar aquesta acció a fi d'aturar la marxa abans que arribés a la capital.

Gràcies a la difusió i el seguiment que en tot moment van fer les organitzacions indígenes com el Consejo Nacional de Ayllus y Markas del Qullasuyu (CONAMAQ) i la Confederación de Pueblos Indígenas de Bolívia (CIDOB), la pressió de la comunitat internacional va fer que el govern reconsiderés la seva postura, i finalment, la marxa va poder arribar a la capital. Fruit de les negociacions amb l'executiu d'Evo Morales, van aconseguir l'acceptació de les setze demandes presentades pels líders indígenes i la promulgació de la llei que garanteix la integritat del territori del TIPNIS.

Més informació:

<http://www.cidob-bo.org/>
<http://www.conamaq.org/>
<http://poreltipnis.blogspot.com/>
<http://www.ceadesc.org/>

05. BRASIL Pobles indígenes denuncien violacions dels seus drets en favor de grans projectes hidroelèctrics

Clara Romaguera

La construcció de grans infraestructures com les preses del “Complex del Riu Madera” i la de Belo Monte, al Brasil, pot provocar el desplaçament de més de cinquanta pobles indígenes que perdran la seva sobirania alimentària i energètica, ja que depenen dels afluents de l’Amazona. Aquests projectes impliquen un gran impacte ambiental, social i econòmic i han despertat resistències per part dels pobles indígenes, moviments socials i ambientalistes. Ambdós projectes s’han aprovat malgrat la vulneració dels drets reconeguts a la Declaració de l’ONU sobre els Drets dels Pobles Indígenes i al Conveni 169 de l’OIT, com és el dret a la consulta prèvia. Actualment, s’ha demanat a la presidenta de Brasil, Dilma Rousseff, que paralitzi aquestes construccions.

La Declaració de Nacions Unides sobre els Drets dels Pobles Indígenes, aprovada l’any 2007, reconeix, entre d’altres, els drets d’aquests pobles sobre les seves terres, territoris i recursos, a la cultura, la identitat, la llengua, a la

salut, l’educació i el treball, i a ser consultats pels Estats perquè manifestin el seu consentiment lliure, previ i informat abans d’aplicar i executar determinades mesures o accions que tinguin un impacte sobre les seves vides. D’altra banda, cal destacar l’existència del Conveni 169 de l’Organització Internacional del Treball sobre pobles indígenes i tribals, aprovat l’any 1989, que té caràcter vinculant. A diferència de la Declaració, el Conveni genera obligacions concretes per a aquells Estats que l’han ratificat.

La vigència d’aquests dos instruments internacionals no ha fet cessar els abusos i vulneracions dels drets dels pobles indígenes. Els projectes de construcció de grans infraestructures, com les preses del “Complex del Riu Madera”, que és el projecte hidroelèctric més important de l’Amazona, i el de Belo Monte, que representa la tercera hidroelèctrica més gran del món, ho mostren. Ens referim a aquests dos casos perquè són representatius dels nombrosos projectes d’aquestes característiques que s’estan duent a

terme a l’Amèrica del Sud, en particular al Brasil, tant per les seves dimensions, com per les afectacions al territori i als pobles autòctons i també per les resistències socials que han generat.

Aquests dos projectes estan relacionats amb la Iniciativa para la Integración de la Infraestructura Regional Suramericana (IIRSA), que té per objectiu la connexió de les zones menys integrades amb el mercat mundial, per tal de canalitzar mercaderies que són objecte de comerç i garantir l’explotació de recursos naturals energètics (gas, petroli i aigua). Així doncs, estem davant d’un clar exemple de com els interessos econòmics i polítics passen per davant dels drets individuals i col·lectius, de caire social, econòmic i cultural, i del dret a consulta prèvia dels pobles indígenes.

Què representen el “Complex del Riu Madera” i el projecte de Belo Monte?

El “Complex del Riu Madera” correspon a la integració de Perú-Bolívia-Brasil per tal de donar sortida a l’Oceà Pacífic, particularment al comerç asiàtic. Aquest projecte contempla la construcció de les preses de Jirau i Santo Antônio i la navegabilitat entre les ciutats de Porto Velho (Brasil), Guajará-Mirim (Brasil) i Guayaramerín (Bolívia). Les grans infraestructures d’aquesta mena generen un fort impacte, ja que es podrien posar en perill el 70% de les espècies de peixos, uns cinquanta pobles podrien quedar afectats (entre ells, pobles no contactats i en aïllament voluntari), es perdrien espècies vegetals de gran valor medicinal i es fomentaria la propagació de malalties infeccioses. A més, els impactes de les preses del Riu Madera representen una vulneració directa de la Declaració de l’ONU sobre els Drets dels Pobles Indígenes, en aspectes com la consulta prèvia i els drets territorials.

Aquests impactes i vulneracions han fet sorgir importants veus d’oposició que denuncien l’explotació dels recursos naturals en territoris indígenes i alerten de les greus conseqüències que tindria la realització d’aquest projecte. Els pobles indígenes afectats s’han organitzat a

través de la campanya Río Madrea Vivo, del Moviment d’Afectats per Preses (MAB, en portuguès), del Moviment dels Sense Terra (MST), del Moviment dels Petits Agricultors (MPA) i de la Pastoral dels Migrats. Tots ells basen la seva oposició en la defensa de la sobirania alimentària i energètica. Cal subratllar que el Banco Santander, un dels finançadors privats, va vendre la totalitat de les seves accions com a conseqüència de la pressió exercida per part de la societat civil espanyola.

Mapa de localització de les preses del “Complex del Riu Madera” a Brasil i Bolívia. Extret de: Un cas d’anticooperació espanyola. El “Complex del Riu Madera”

Pel que fa a la presa de Belo Monte, situada a l’Estat de Pará, el projecte consisteix, com en el cas del “Complex del Riu Madera”, en la construcció d’una gran hidroelèctrica al riu Xingú, un dels principals afluents de l’Amazona. Aquest projecte, de grans dimensions, ha generat una forta i sòlida resistència per part dels pobles indígenes i dels moviments ecologistes i socials, que denuncien que s’ha vulnerat el seu dret a ser consultats prèviament i al consentiment lliure, previ i informat.

La comunitat d'Altamira, principal municipi afectat, s'ha mobilitzat a través de Xingú Vivo i alerta de desplaçaments forçats, impactes ambientals que provocaran sequeres en trams del riu i l'agreujament de les deficiències pròpies d'aquestes poblacions. Les empreses financeres de Belo Monte, principalment Norte Energia, no han complert cap de les quaranta condicions acordades per a la preparació de la regió, de manera que la Coordinació d'Organitzacions Indígenes de l'Amazònia Brasileira (COIAB) va demanar explícitament a Dilma Rousseff, presidenta de Brasil, que paralitzés aquest projecte. L'abril de 2011, la Cort Interamericana de Drets Humans ha suspès la construcció d'aquesta represa.

La presa de Belo Monte ha generat una forta i sòlida resistència per part dels pobles indígenes i dels moviments ecologistes i socials, que denuncien que s'ha vulnerat el seu dret a ser consultats i al consentiment lliure, previ i informat

Més informació:

Vargas, M., Maeso, V., Rejero, P.: Un cas d'anticooperació espanyola. El "Complex del Riu Madera". Observatori del Deute en la Globalització. Barcelona, 2010.

Notícies Aliadas – Informe Especial: Consulta previa: derecho fundamental de los pueblos indígenas. Lima, 2011.

Mugarik Gabe, Acsud Las Segovias, alterNativa Intercanvi, Almaciga: Instruments internacionals per a la defensa dels drets dels pobles indígenes. Diàlegs amb els pobles indígenes. 2009.

<http://www.xinguvivo.org.br/>

<http://www.mabnacional.org.br/>

<http://www.reldar.org/noticias/view/pais/brasil>

Sydney Possuelo, defensor dels indígenes aïllats

Josep Ramon Giménez

Nacions Unides el va considerar un dels deu "Herois del diàleg" del Planeta per haver defensat, durant més de quatre dècades, els pobles indígenes que viuen a l'Amazònia.

Com a "sertanista" (expert en selva i pobles indígenes), Sydney va promoure el principi, avui universalment acceptat, del "no contacte", que vol protegir els pobles indígenes aïllats dels impactes negatius del desenvolupament i de la desforestació. Sydney creu que tots ens hauríem d'unir i garantir aquest dret, a fi d'evitar que desapareguin els darrers pobles indígenes autònoms de la Terra.

La seva tasca també ha estat reconeguda amb el Premi Bartolomé de las Casas i amb la Medalla d'Or de la Reial Societat Geogràfica. La revista Time el va guardonar amb el títol d'Heroi del Planeta. Organitzacions indígenes de Bolívia el van declarar "Amic i Defensor dels Pobles Indígenes de l'Amazònia." Alguns l'han batejat com "El Quixot de la selva".

Va néixer al Brasil, l'any 1940. Va ser president de la Fundación Nacional del Indio (FUNAI). Possuelo va impulsar la demarcació del territori indígena Yanomami, el més extens del món, i la creació dels Frentes de Protección Etnoambientales per a garantir la vida i els drets humans dels pobles en aïllament voluntari. Recentment ha estat a Barcelona, en el marc d'una gira mundial endegada per demanar suport a la Carta Oberta en Defensa dels Pobles Indígenes Aïllats i, d'aquesta manera, fer pressió internacional perquè aquests pobles siguin respectats.

En el decurs d'una breu entrevista, Sydney Possuelo va recordar que no podem oblidar que la Declaració Universal dels Drets Humans també inclou els indígenes aïllats, però que, a més, "ells són un indicatiu permanent que es pot viure d'una altra manera més harmoniosa, menys consumista, més senzilla i que no necessitem acumular coses per a ser feliços". Però els aïllats són massa vulnerables, perquè

si els indígenes que es relacionen amb el món desenvolupat tecnològicament són menystinguts i no es respecten els seus drets "imagineu els aïllats, que no se sap quants són. Tu pots entrar i matar-ne dos, tres, una comunitat sencera i no passa res, perquè no formen part de la relació dels vius. Per això jo dic que els aïllats no són ni millors ni pitjors que els que estan en contacte permanent. No és això. El que passa és que ells estan més desprotegits". A més, avui, diu en Sydney, no cal tenir un exèrcit per envair la selva, "avui les multinacionals ho controlen tot a través dels mercats, de les seves organitzacions internacionals, dels bancs, de les borses de valors..." I, si això passa arreu, a l'Amèrica Llatina s'actua amb impunitat, principalment si es tracta de població indígena.

Per bé que existeixen instàncies de defensa dels drets indígenes, caldria crear-ne alguna, com ara un fòrum internacional format solament per indígenes. Però hem de tenir cura a l'hora d'opinar, des de fora, sobre com s'han d'organitzar, perquè "és una decisió d'ells mateixos, ells han de trobar el seu camí, la manera de lluitar. Nosaltres només els acompanyem". El que nosaltres sí que podem fer és divulgar les amenaces als drets d'aquests pobles, pressionar els governs per exigir-ne la protecció, que és una responsabilitat històrica, i sensibilitzar la població mundial. És una tasca difícil, ja que "vivim de crisi en crisi, cadascú es mira el melic per a sobreviure i tenir el pa de cada dia... Però no podem quedar-nos sense fer res. Hem de seguir amb la sensibilització. Si parlo per a cent persones i només una se sensibilitza, crec que ja paga la pena".

Treballant prop dels aïllats, Sydney s'ha adonat que, més que la construcció de carreteres o

les expansions agroforestals i industrials, "les comunitats indígenes aïllades avui senten l'ofec, la pèrdua d'espai vital, que no saben dimensionar, però senten cada cop que alguna cosa se'ls acosta, perquè van al Nord i troben enemics, al Sud, el mateix, a l'Est, a l'Oest... Aleshores, perceben com una presència absent que els ofega".

La Carta que promou en Sydney és una crida als governs, per dir-los que, si el desenvolupament que els Estats volen dur als territoris indígenes és tant bo, "per què no inclouen els indígenes, aïllats i no aïllats, en un procés de desenvolupament, però respectant els seus drets?" En el cas dels aïllats, delimitant les seves terres i deixant-los viure en pau, i en el cas dels contactats cobrint les seves necessitats bàsiques com a ciutadans, i respectant les seves tradicions i els seus drets culturals i organitzatius. I quan parlem de drets, hem de ser conscients que no n'hi ha prou de signar convenis, acords,... cal complir-los. Perquè quan els Estats tenen interessos en els territoris indígenes, que atempten contra els drets d'aquestes comunitats, solen no fer cas dels convenis que han signat i que els comprometen.

Tot i les dificultats, però, no podem perdre l'esperança de canviar les coses. "Podem perdre la casa, els diners,... tot, però el que no podem perdre és l'esperança que és possible canviar".

Més informació:

Carta Oberta en Defensa dels Indígenes Aïllats: <http://www.sge.org/noticias/completas/archivo/carta-de-sydney-possuelo.html>

Entrevista a Sydney Possuelo:

<http://www.youtube.com/watch?v=LWuyQuFwb7I>

Foto: Yohana Guerrero

Foto: Luis Fernández

06. COLÒMBIA Resistències indígenes en defensa del territori

Observatori pels Drets i la Supervivència dels Pobles Indígenes a Colòmbia

Entre el 29 de maig i el 4 de juny de 2011, tres representants de l'Associació de Cabildos Indígenes del Norte del Cauca (ACIN) van visitar Barcelona per tal de donar a conèixer la situació dels pobles indígenes del Cauca i de Colòmbia, en greu perill d'extinció física i cultural davant l'agudització del conflicte armat i la proliferació d'empreses transnacionals als seus territoris, i cercar suport social i polític als seus processos de resistència. El text que es presenta a continuació recull els testimonis d'Ana Deida Secué (Tejido de Justicia y Armonía) i Ricardo Alberto Rojas (Casa de Pensamiento).

Conflicte armat, mineria transnacional i pobles indígenes

"L'Estat colombià es reconeix constitucionalment com un Estat pluriètnic i multicultural. Però la realitat demostra una ofensiva permanent i sistemàtica d'arraconament i de desposseïció territorial dels pobles indígenes. En particular, a la regió del poble nasa, al departament del Cauca, és on es concentra amb més força l'agressió militar. Hi ha un conjunt de variables i d'actors socials, econòmics i polítics que, en favor dels seus interessos econòmics corporatius, generen un procés de guerra i de conflicte armat des de fa ja més de cinc dècades.

Aquest conflicte armat té varis actors. N'hi ha un que és el paramilitarisme, que sorgeix a la

dècada dels 80 com una estratègia de l'Estat, de guerra de baixa intensitat (com se l'anomenava aleshores), afavorit per capital nord-americà, bàsicament pel Pla Colòmbia, on el paramilitarisme feia la feina bruta que no feia l'Exèrcit Nacional: desaparicions, massacres, tortures de líders socials, populars, indígenes, camperols, negres... amb l'objectiu de desallotjar els territoris i facilitar l'entrada d'empreses estrangeres. A Colòmbia, l'aplicació del model neoliberal als anys 80 té com a punta de llança la preparació de l'arribada de les empreses transnacionals (ETN).

En el moment actual s'està enfrontant una doble ofensiva transnacional, que consisteix principalment en l'extracció d'or i petroli dels territoris indígenes. Al Cauca, els governs d'Álvaro Uribe i de Juan Manuel Santos ja han entregat prop del 60 % del departament a les empreses transnacionals mineres, principalment a l'Anglo Gold Ashanti, de capital sud-africà i canadenc. Aquest model extractiu miner no només s'està aplicant a Colòmbia, sinó a tota la regió llatinoamericana. El que pretén el gran capital és, bàsicament, resoldre la crisi financera i global mundial. L'or està considerat com un "bé refugi", perquè manté el seu valor estable àdhuc en època de crisi, quan els preus pugen i baixen. Això fa que avui les ETN persegueixin aquest metall per a garantir les seves taxes d'acumulació.

Colòmbia és un país ric en or, molibdè, coure, i altres recursos naturals. De manera particular,

Al Cauca, els governs d'Uribe i de Santos ja han entregat prop del 60% del departament a les empreses transnacionals mineres

Foto: Yohana Guerrero

l'ofensiva minera s'ha concentrat al Cauca. Per part del govern, això suposa garantir que les ETN no es trobaran amb problemes de desordre públic, fet que implica el desplegament d'una estratègia de control per part de l'exèrcit. A través del Pla Nacional de Consolidació es cerca una ocupació militar dels territoris, a la vegada que es procura desallotjar les comunitats indígenes, negres i camperoles per a atorgar la concessió dels seus territoris a les ETN.

Un altre element del conflicte armat, a més del paramilitarisme i de la presència de les ETN i l'exèrcit, és el narcotràfic. A la zona del Cauca, considerada com un important enclavament econòmic per al narcotràfic (cocaïna, rosella i marihuana), hi proliferen grans extensions de cultius amb aquesta finalitat. El control del narcotràfic en aquest territori se'l disputen les màfies associades als terratinents i als barons polítics i els paramilitars, que en tenen part del control".

La Minga de Resistència Social i Comunitària i el Congrés dels Pobles

"A Colòmbia existeix una forta resistència integrada pels pobles negres, camperols i indígenes. La concepció que tenim com a pobles indígenes és la defensa de la terra, del territori, de la cultura, de l'autonomia i del govern propis. Aquesta manera de veure el món, d'entendre la terra i el territori en una cosmovisió integral, xoca radicalment amb aquestes concepcions de persecució de guanys i de control territorial dels actors armats i econòmics. No es tracta només d'un conflicte d'interessos, sinó també de models culturals i polítics.

En aquest sentit, els processos de resistència adquireixen un valor fonamental per a la defensa dels territoris, de la vida, del medi ambient, dels recursos i de la Mare Terra. Si no fos per les resistències indígenes, camperoles i negres, segurament les ETN i el narcotràfic ja haurien

ocupat tot el territori. Avui seguim en resistència i un dels seus pilars és la Minga Social i Comunitària, que l'ACIN lidera des de l'any 2004.

El 2004 arranca el procés de la Minga al sud del Cauca, una resposta indígena a l'agressió territorial. Ràpidament camina cap a convertir-se en una proposta nacional de construcció d'un nou país, des dels pobles i les comunitats. En aquest caminar de la paraula hem aconseguit que altres sectors socials se sumin a la Minga. Ja no es tracta només d'un procés indígena, sinó que també ho és d'obrers, d'estudiants, de mestresses de casa, de camperols, de negres, etc. Avui és un procés plural, divers, que posa al capdavant de la seva agenda la construcció d'un nou país, en clau de "mandats", amb una metodologia pròpia de construcció política. Parlem de mandats, perquè considerem que són il·legítims, tant el govern nacional, com el Congrés de la República i també els parlamentaris... i així hem instal·lat un Congrés dels Pobles. La tesi fundacional del Congrés dels Pobles és la de fer mandats per a la reconstrucció del país. Aquests parteixen de les comunitats, de les organitzacions socials, de la pluralitat de la Minga Social i Comunitària. Hem iniciat ja un procés de legislació popular des de les bases socials. Bona part dels nostres mandats se centren en la defensa del territori, dels recursos naturals, de l'autonomia dels nostres territoris, de la cultura dels pobles, i en la cura i el respecte a la Mare Terra. Al mes de setembre es celebrarà el Congrés Nacional de Terres, Territoris i Sobirania, a la ciutat de Cali, on esperem enfortir els processos de solidaritat i de resistència dels pobles i comunitats, en oposició a tota l'ofensiva comentada".

Més informació:

<http://www.nasaacin.org/>

<http://congresodetierrasytterritorios.elalimentoessential.com/>

<http://observatoriopic.org/>

07 • LA LLUITA CONTRA L'ANTICOOPERACIÓ COM A ALTERNATIVA D'ACCIÓ AL NORD

Quines relacions de poder s'estableixen entre els pobles del Nord i del Sud? En som còmplices sense adonar-nos-en? I, el més important, com podem actuar en conseqüència des de les nostres realitats?

Alfons Pérez

Observatori del Deute en la Globalització

El psicòleg nord-americà Abraham Maslow, un dels principals exponents de la psicologia humanista i autor de la jerarquia de necessitats, deia: quan l'única eina que tens és un martell, tots els problemes acaben sent claus. La lògica del martell de Maslow sembla que impera en l'anàlisi de les causes de les relacions desiguals entre Nord i Sud, classes socials, gèneres, urbà-rural, ètnia, global-local, etcètera. Aquesta lògica es dibuixa en una línia d'un sol traç, on les desigualtats no es perceben jeràrquiques sinó que són qüestió d'oportunitat: els capdavanters ho són només perquè han pres avantatge.

És per aquest motiu que, per plantejar alternatives, cal trobar noves eines que facin visibles les

interrelacions, les dependències, els desequilibris, els límits biofísics, etcètera; la teoria de l'anticooperació en pot ser una. L'anticooperació es refereix al conjunt d'interferències negatives i desestructurants, activades des del Nord cap al Sud (Llistar, 2009). Inicialment, el nom pot induir a un error d'interpretació, però quan parlem de l'anticooperació com allò contrari a la noció popular de cooperació Nord-Sud, entesa com a solidària i justa, no estem dient només que hi ha part d'aquesta cooperació pretesament benintencionada que acaba per no ser-ho. Estem dient que, fins i tot en el cas que la cooperació Nord-Sud fos de qualitat i efectiva, existeixen fluxos en sentit contrari molt més potents. Per exemple, l'any 2007 el flux d'Ajut Oficial al Desenvolupament –AOD– (flux Nord-Sud) es xifrava en 75.672 milions de dòlars, mentre que

La resposta al Nord s'articula al voltant de tres àmbits d'acció: individual, col·lectiu i polític. Haurem d'esdevenir actors d'incidència allà on es determinin les polítiques que resulten anticooperació

el total de servei al deute era de 522.930 milions (un 691% de l'AOD i en sentit contrari)¹.

El concepte d'anticooperació té més força fora de l'àmbit de la cooperació Nord-Sud. És més potent en termes econòmics, polítics, culturals i ambientals (deute extern, comerç internacional, producció tecnològica, guerra, entre altres). L'anticooperació és sovint responsable de les agressions del territori en forma d'explotació de recursos, privatització de terres, construcció de megainfraestructures, contaminació i residus, etcètera; i sovint no respon a les necessitats de les poblacions locals i, en particular, de les més vulnerables, com són les comunitats camperoles i/o indígenes.

Què podem fer des del Nord?

Prenem com a referent en Paul Ariès, politòleg, escriptor i intel·lectual de referència en el moviment del decreixement. Ariès articula la resposta al Nord al voltant de tres àmbits d'acció (amb múltiples interseccions entre ells): individual, col·lectiu i polític. L'acció individual parteix de l'exercici personal de la simplicitat voluntària, del consum responsable, crític i transformador. L'acció col·lectiva és, en part, conseqüència de les limitacions de l'acció individual. Certament, l'acció col·lectiva comprèn la conformació de grups en el mateix sentit que la individual, i té un efecte encoratjador, motivador i multiplicador de massa crítica. En tenim nombrosos exemples en els grups de consum, bancs de temps, mercats d'intercanvi, horts comunitaris, etcètera.

El tercer àmbit, el polític, és interpretat per Ariès com l'acció d'incidir i influir en la presa de deci-

sions de les administracions locals. Si traslладem aquesta acció al terreny de les relacions Nord-Sud, haurem d'esdevenir actors d'incidència allà on es determinin les polítiques que resulten anticooperació. És per això que, davant d'una reunió del G-8, del G-20, UE, etcètera, hi ha una cimera alternativa o contracimera. Davant de, per exemple, les negociacions oficials sobre Canvi Climàtic², hi ha les denúncies, les exigències i les propostes de la Via Campesina, recordant-nos que són els pobles camperols i/o indígenes els que refreden el planeta i, com a part de la solució, han de ser escoltats i considerats en la presa de decisions.

El que estem fent, en definitiva, és incidir, influir i reclamar coherència en les polítiques per al desenvolupament, que implica processos continuats de diàleg, intercanvi i contrast entre diversos argumentaris i llenguatges de valoració (Congde, 2011). El resultat d'aquestes decisions hauria d'anar encaminat al respecte a la biodiversitat, al dret d'autodeterminació i al bon viure mutu; perquè el cost econòmic però, encara més, el cost social, cultural i ambiental de la incoherència és massa elevat.

D. Llistar (2009). La anticooperación. Interferencias Norte Sur. Los problemas del Sur no se resuelven con más ayuda. ODG, CUS, TNI, EeA. Barcelona: Icaria Editorial.

S. Briones (2011). "Coherencia de políticas para el desarrollo. Una agenda inaplazable" [article en línia].

¹ Global Development Finance del World Bank.

² La Convenció Marc de les Nacions Unides sobre Canvi Climàtic o United Nations Convention on Climate Change –UNFCCC– és l'espai de debat polític internacional sobre canvi climàtic a les Nacions Unides.

INDÍGENES

QUAN LA TERRA CAMINA

organitza:

**LLIGA DELS DRETS
DELS POBLES**

amb el suport de:

**Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament**